

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Reiffenstuel, Anaklet

Monachii, 1699

Distinctio Prima. De Virtutibus Cardinalibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40206

humano inculcaturus, per os Sapientis in ipso exordio Libri Sapientie exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui judicatis terram.* De qua proinde, unicâ Distinctione de cæteris Virtutibus Cardinalibus præmissâ, præsens Tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

2. **C**onveniunt Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem; de quibus legitur Sapient. c. 8. *Sobrietatem enim & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Ubi per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæc quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tanquam aliarum virtutum fontes & cardines: nam quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

Etenim sic dicitur:

3. Inter has autem primum locum sibi vendicat Prudentia: quæ licet secundum essentiam suam sit Virtus intellectualis, ad huc tamen inter Morales merito connumeratur, eò quòd actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomijs cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, à S. P. N. Francisco (teste S. Bonaventura *cap. 5. Legendæ*) rectè vocatur *Auriga virtutum*: ipsa siquidem est lux agendorum, ars rectè vivendi, voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons, & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ut inquit S. Bernardus *Serm. 40. super Cantica, Tolle discretionem (Prudentiam) & virtus vitium erit.* Unde & in Jure Canonico *c. Presentium. 1. quæst. 5. & c. Custos, de Offic. Custod.* legitur, quòd Prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum.*

Prudentia encomia.

4. **CONCL. I.** Prudentia est recta agendorum ratio: sive Prudentia, est virtus, quæ secundum honesti rationem quid agendum, quid fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis:

Bbb

nam,

nam, ut inquit S. Basilus Hom. 12. ad Populum, *Prudentia est recta eorum, quae agenda vel non agenda sunt, cognitio.*

An sit unicus habitus?

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per Prudentiam in particulari dijudicanda; hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiae specie distincti, quot sunt virtutes specie diversae in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quae à Prudentia in particulari dijudicanda & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituent unum totalem habitum Prudentiae in viro prudente: unum, inquam, non specie, sed genere; prout cum Doctore Subtili 3. dist. 36. quest. un. §. de alia, notant Scotistae communiter contra nonnullos alios.

Partes subjectivae, potentiales, & integrales Prudentiae, Justitiae &c. quid?

6. Pro intelligentia sequentium est praemittendum, quòd partes Prudentiae (idem est de Justitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliae dicantur subjectivae, aliae potentiales, aliae integrales. *Partes subjectivae* sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomine *Partium potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiae v.g. affines, ad quam proinde ratione magis suae cognationis reducuntur, eique annecti solent. *Partes integrales* tandem vocantur, quae ad perfectum actum Prudentiae concurrere debent: unde haec non ex eo dicuntur integrantes, quasi virtutem ipsam integrent & componant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; sed quòd ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

Partes subjectivae Prudentiae sunt quinque; nimirum

7. CONCL. II. Partes subjectivae, seu species sub Prudentia tanquam sub genere contentae, sunt quinque, videlicet Monastica, Oeconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 2. q. 47. & alij. Ratio est: quia *Prudentia* generatim alia est *Monastica* (quam & *Personalem* appellant) estque ea, qua quisque sibi & propriae suae directioni prospicit; & alia *Gubernativa*, quae aliorum prospicit directioni. Atqui *Gubernativa* ulterius aptè subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species; quilibet enim earum prospicit directioni aliorum, sed diversimodè; ergo in omnibus erunt quinque.

Oeconomica.

8. Caterùm *Prudentia oeconomica* est, quae totius familiae honestam institutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum duntaxat attendens. *Prudentia Politica, seu civilis* est, qua quis rectè novit

Politica, seu Civilis. Legislativa, &

administrare Rempublicam, legumque observantiam procurare: haec enim spectat bonum commune Civitatis, seu Reipublicae, sicut oeconomica familiae. *Prudentia legislativa* est, qua quis novit

novit idoneas leges condere: & hæc vel maximè necessaria est. Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, qua rectè administratur militia: & hæc requiritur in milicibus, & amplius in bellis Ducibus, ut miliciâ rectè administratâ bonum commune strenuè defendatur. Militaris.

9. CONCL. III. Partes potentiales Prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc. cit. quest. 51.* videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latinè, bona consultatio) est habitus rectè inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latinè est, sensatè discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus rectè judicandi ex principijs quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per *Epichejam*, quæ est benigna legis interpretatio secundum æquum & iustum, quâq; nunquam determinantur, seu practicanda judicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eò quòd ejusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (a) Notat tamen Herincx *disp. 1. de Prudentia, q. r. num. 15.* quòd *Synesis* & *Gnome* reverà sint ipsamet Prudentia, eamque integrent, uti diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem. *Epicheja*, quid? (a) *Ue diu. in Tract. 2: Dist. 4. n. 9. & seq.*

10. CONCL. IV. Partes integrantes; sive integrales Prudentiæ, à S. Thoma *loc. cit. quest. 48.* & alijs, octo numerantur. I. *Memento prætorum*: nam hæc magnam opem affert ad rectè formandas deliberationes de fine, ac medijs ad finem assumendis; quia ex ea nascitur experientia, optima rerum magistra. II. *Intellectio*; id est, cognitio primorum principiorum practitorum: III. *Dolitas*; qua quis faciliatur ad promptè acquiescendum monitis prudentium, quibus rectè instruitur. IV. *Solertia*; qua operans disponitur ad facilem, & subitam mediocum excogitationem. V. *Ratio*; qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili; atque applicandum principia generalia ad particulares conclusiones. VI. *Circumspectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad rectè expendendas omnes circumstantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua rectè expenduntur futura agibilia moralia, veluti jam connexa cum presentibus. VIII. *Cautio*; qua instruitur operans, qualiter declinare debeat. *Bbb. 2.* *inspe-*

impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quod prædictæ octo non eodem modo censeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenus dicuntur tales, in quantum præquiruntur ut conditiones præviæ ad actum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sunt aliqui actus Prudentiæ, ut notat Sannig *dist. 2. de Prud. quest. 1. n. 12.*

Q U Æ S T I O II.

De Vitijs Prudentiæ oppositis.

Prudentiæ
quæ vitia
opponan-
tur?

11. **C**ONCL. I. Licet omne peccatum opponatur Prudentiæ, eò quod sit contra rectum ejus dictamen; magis tamen directè, ac generatim loquendo, opponitur Prudentiæ hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis; & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus, ac aliæ Virtutes morales; ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi excessum. Unde inquit Apostolus Rom. 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Per defe-
ctum con-
tra Pruden-
tiam pecca-
tur
Præcipita-
tione,
Inconside-
ratione,

12. **C**ONCL. II. Per defectum, sive Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantiâ, & Negligentiâ. Et quidem Præcipitatione peccatur contra Prudentiam, dum quis proposito aliquo sine statim opus aggreditur, non præmissâ sufficienti deliberatione de totius negotij qualitate, de medijs illud exequendi, deque cavendis impedimentis. *Inconsideratione* peccatur contra ipsam, dum temerè judicatur, & concluditur de ipso opere exequendo, non præmissâ diligenti rerum ac circumstantiarum inspectione. *Inconstantiâ* verò contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam semel deliberatis, ac rectè judicatis, sine ulla, vel certè sine sufficienti causa mutat judicium suum. Et tandem contra eandem Prudentiam peccatur *Negligentiâ*, quæ est omissio diligentis requisitæ in actu intellectus ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendum esse judicatum est.

Inconstan-
tiâ, &

Negligen-
tiâ.

13. **C**ONCL.

13. CONCL. III. Per excessum, aut quasi excessum, seu potius quâdam falsâ seu fucatâ specie Prudentiæ, peccatur contra eam sex modis, videlicet Prudentiâ carnis, Astutiâ, Fraude, Sollicitudine temporalium, & Sollicitudine futurorum. Ita communis.

Per excessum contra eam peccatur sex modis.

14. Prudentia carnis ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia sunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cætera hujusmodi, quæ recenset Apostolus Galat. 5. Et hæc Prudentia carnis, qua quis vivit secundum carnem, id est, secundum inclinatus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ spiritûs, quæ novit excogitare idonea media ad opera spiritûs seu virtutum perficienda. De qua utrâque legitur Rom. cap. 8. Prudentia carnis, mors est; Prudentia autem spiritus, vita & pax: quoniam sapientia carnis, inimica est Deo.

Prudentia carnis, quæ?

15. Astutia sumitur hic in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum, cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem simulandi, & dissimulandi; estque species quâdam Prudentiæ carnis: illi etenim maximè videntur esse potentes secundum carnem, qui modos nòrunt occultos fallendi proximum, & sic obtinendi bona temporalia. Porrò Astutiæ vitium alio nomine dicitur Cordis duplicitas; de qua Ecclesiastici 2. dicitur: Va duplici corde, & labijs sceleratis, & manibus malè facientibus, & peccatori terram ingrediendi duabus vijs.

Astutia, quid?

16. Dolus est actus externus, seu executio ipsius Astutiæ; & habet præcipuè locum in materia iustitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quòd sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

Dolus, &

17. Fraus fermè idem est, quòd Dolus: differt tamen ex eo à Dolo, quòd Fraus fiat per facta; ut cum mensura est minor iusto, vel cum moneta est adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus est quid minùs commune, quàm Dolus.

Fraus, quid?

18. Sollicitudo temporalium est nimia mentis occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia. timor & anxietas in ijs conquirendis vel conservandis, simulque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hanc inordinatam temporalium Sollicitudinem, veluti valde

Sollicitudo temporalium, quæ?

perniciosam animæ, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maximè Christus Dominus *Matth. 6.* dicens: *Ne solliciti sitis anima vestra, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini, & alibi.*

Non prohibetur moderata sollicitudo temporalium.

19. Cæterùm prædictis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Sollicitudo; id est, ea, quæ est conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiâque mentis occupatione, & anxietate in ijs corradendis, & conservandis. Siquidem moderata sollicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordisque anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur, *Proverb. 6.* ibi: *Vade ad formicam, ô piger.* Et *Proverb. 10.* *Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem aestate fertit, filius confusionis.* Huc facit illa generalis maledictio, toti humano generi data *Gen. 3.* *In sudore vultus tui vesceris pane tuo,*

Sollicitudo futurorum, quæ?

20. Tandem *Sollicitudo futurorum* est species quædam Sollicitudinis temporalium; & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maximè ut vitæ necessaria habeantur, quæ est conjuncta cum cordis anxietate, & parvâ fiduciâ Divinæ Providentiæ: ut cum quis plus justo sollicitus est de victu, vestitu, aliisque rebus necessarijs in futurum annum, mensem, vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & varijs ipsam concernentibus.

De his re-
missivè.

21. **M**ateria præsentis Quæstionis commodiùs examinabitur Inferiùs. *Distinctione sequenti, Quæst. I. & II.*

QUÆSTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

Temperantia, quid?

22. **C**ONCL. I. *Temperantia* est virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, præsertim circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præsertim circa gustum & tactum*: quia *Temperantia* propriè dicta proximè versatur in moderandis voluptatibus gustûs & tactûs, quæ solent oriri ex esculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo propriè judicatur intemperans, qui immodicè delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis

ris, aut cantibus cæteroquin honestis, vel in odoriferis, & hujusmodi; sed talis proprie dicitur curiosus, ambitiosus, vel alio ejusmodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de Temperantia proprie dicta: nam si ea sumatur generaliter & largè, sic Temperantia est virtus, quæ refrænât affectum hominis ab ijs, quæ ipsum quomodocunque contra præscriptum rationis alligant.

Sumitur etiam largè.

23. CONCL. II. Temperantiæ proprie acceptæ tres potissimum sunt partes subjectivæ, seu species, videlicet Abstinencia, Sobrietas, & Castitas; quamvis nonnulli addant Pudicitiam. Abstinencia est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum, usumque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur Gula, quæ est inordinatus appetitus, vel usus ciborum, voluptatis causâ: sed de hac jam alibi. (b) Sobrietas est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usumque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur Ebrietas, quæ est excessus in potu inebriante voluptatis causâ factus, donec usus rationis sopiatur: de qua pariter jam dictum. (c)

Ejus partes subjectivæ sunt tres.

Abstinencia.

(b) Tract. 3. Dist. 3. quaest. 6.

Sobrietas, &

(c) Cit.

quaest. 6. n.

45. & seq.

Castitas.

24. Castitas tandem est virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venerorum: & hæc triplex est, nempe Virginalis, Vidualis, & Conjugalis; de qua, sicut & de oppositis vitijs, ex professo alibi. (d) Pudicitia est moderantia circa oscula illicita, tactusque impudicos, & similes lascivias, aspectusque venereos: & dicitur Pudicitia, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet, conformis existit. Quia tamen censetur una eademque virtus circa prævia, & circa principale; hinc Pudicitia commodè reducitur ad Castitatem. Idem dicendum de Continentia, quæ est virtus refrænans motus concupiscentiæ carnalis contra rectam rationem insurgentes: quinimò hæc in re est ipsa Castitas.

(d) Tract.

9. Dist. 4.

quaest. 1.

& seq.

Pudicitia, &

Continentia

reducuntur

ad Castita-

tem.

25. CONCL. III. Ad Temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipsius appellantur ratione magnæ suæ affinitatis, quam cum Temperantia habent; videlicet Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Humilitas, Modestia, Eutrapelia.

Partes po-

tentiales

Temperan-

tia, quæ?

26. Mansuetudo est virtus temperans irrationabiles passiones iræ, juxta mensuram rectæ rationis. Et dicitur, juxta mensuram rectæ rationis: nam contra eam potest peccari tum secundum illum per peccatum iracundiæ; tum secundum defectum per

Mansuetu-

do.

per iræ vacuitatem, scilicet non increpando, castigando & vindicando malum, ubi & sicut oportet.

Clementia, 27. *Clementia* magnam cum Mansuetudine gerit affinitatem; nec aliud est, quàm lenitas superioris adversùs inferiorem in constituendis pœnis. Huic per excessum adversatur *Crudelitas*: per defectum verò *nimia*, seu indiscreta *lenitas*.

Studiositas, 28. *Studiositas* est virtus, inordinatam sciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo naturaliter scire desiderat. Eidem secundum excessum opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, aut discendi cura; quàmque prohibitam legimus Ecclesiastici cap. 3. *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; & in pluribus operibus ejus (Dei) ne fueris curiosus.* Secundum defectum adversatur eidem *Negligentia*; quæ est voluntaria omisio eorum addiscendorum, quorum cognitio ad cuiusque statum vel officium spectat.

Humilitas, 29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum & tendendi ad excelsa. Sive, ut eam S. Bernardus Tract. De 12. gradibus (e) Tract. *humilitatis* definit: *Humilitas est virtus, qua homo verissimâ sui agnitio-*

3. Dist. 3. *ne sibi ipsi vilescit.* Huic secundum excessum contrariatur *Superbia*, de qua jam alibi: (e) & secundum defectum *nimia Abjectio sui*.

Modestia, 30. *Modestia* est virtus moderans exteriores corporis actiones juxta præscriptum rectæ rationis: estque alia *Modestia*, quæ servatur in verbis; alia, quæ in factis; & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, conviviorum, atque suppellectilis, juxta proprii cuiusque itatûs mensuram observatur. *Modestix* secundum excessum opponitur *Petulantia*, & insolentia: secundum defectum verò *morum Ruditas*.

Eutrapelia, 31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, quid? atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen servans: nam excessus in eisdem, sicut & nimius defectus, in vitio sunt.

Temperantix partes integrantes sunt Verecundia, & 32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ sunt *Verecundia*, & *Honestas*. *Verecundia* quandoque accipitur pro passione, sicque importat dolorem, vel timorem, consurgentem ex consideratione alicujus facti inferentis dedecus: sed accepta pro habitu vel actu virtuoso. *Verecundia* est virtus, à turpibus &

Honestas. inhonestis cupiditatibus retrahens. *Honestas* vicissim est virtus, inclinans ad decorem in abstinencia inhonestarum voluptatum resplendentem.

QUÆ.

QUAESTIO V.

De Fortitudine, ejusque partibus & oppositis Vitijs.

33. **P**ostquam de Temperantia, quae turpia refugit, & abstinet ab illicitis voluptatibus, dictum est; restat agendum de Fortitudine, quae honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet: eò praesertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis praesertim, quae pertinent ad fugam corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cujuslibet virtutis actione reperitur: verum in hac acceptatione ea non est virtus à cæteris distincta, sed potius conditio ad omnem virtutem requisita. Propriè igitur loquendo de Fortitudine, sit

Ratio ordinis.

Fortitudo largè.

Fortitudo propriè, quid?

Vir fortis, quis?

Fortitudinis partes potentiales, quæ?

Magnanimitas, Confidentia, quis?

34. CONCL. I. *Fortitudo est virtus, quæ voluntatem inclinatur ad labores perferendos, & iusta pericula aggredienda.* Ita in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, juxta illud Aristotelis 3. *Eth. c. 6.* dicentis: quod ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam.* Nam Fortitudo virtus consistit in perpeffione iustorum laborum, quos fugit Timiditas; & in aggressionem iustorum periculorum, ubi Audacia in quælibet pericula proruit, sive iusta sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis est*, qui honestatis causâ nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dicitur; nunc verò ingruentia mala timeret, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur Hebræ. 11. *Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. Partes Fortitudinis potentiales (nam subiectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valde specialem, quæ plures virtutum species constituere nequit) sunt praesertim Magnanimitas, Confidentia sive Securitas, Patientia, & Perseverantia: quæ quia sunt multum affines ipsi Fortitudini, rectè partes potentiales ipsius dicuntur.

36. *Magnanimitas est virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. Confidentia (quam alij Securitatem appellant) est quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua*

Patientia, &
Perseveran-
tia, quid?

quis rationabiliter confidit, se malum imminens superaturum. *Patientia est virtus*, quæ in adversis rebus animi mororem temperat, ac mala præsentia æquanimiter tolerat. Et tandem *Perseverantia* est virtus, consistens in eo, quod quis in bene cœptis pergat, eaque usque ad finem continuet; juxta quod *Matth. cap. 10.* Salvator ait: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

Fortitudini
opponitur

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam sive audaciam moderatur, per excessum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. Inprimis enim per excessum timoris, opponitur ipsi *Timiditas*; qua fit, ut mala imminencia nimium formidentur, & non aggrediantur, etiam dum restitatio dicat aggressionem eorum. Per defectum verò timoris opponitur eidem *Stupiditas animi*, qua quis ob animi stupiditatem nulla mala seu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere, secundum rectam rationem deberet.

Timiditas.

Stupiditas
animi.

38. Deinde per excessum fiduciæ, opponitur Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum verò fiduciæ, opponitur Fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando, & quomodo aggredi, vel sustinere oportet.

Audacia, &

Ignavia a-
nimi.

38. Deinde per excessum fiduciæ, opponitur Fortitudini *Audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum verò fiduciæ, opponitur Fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando, & quomodo aggredi, vel sustinere oportet.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium?

Martyrium
excellenti-
simus actus
Fortitudi-
nis.

39. **F**ortitudinis virtus vel maximè elucescit occurrentibus malis seu periculis repentinis, iisque maximis, utputa quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium esse excellentissimum Fortitudinis actum; nam Martyres propter testimonium Christi, servandumque bonum veritatis fidei, ipsam vitam profundere non perhorrescunt. *Martyr* enim græcè, latinè *Testis* est: unde *Martyres Christi* dicuntur quasi Testes ipsius, sive veritatis, quæ per Christum nobis innotescit. Agendo igitur de Martyrio, sic

Martyrium,
quid?

40. CONCL. I. *Martyrium* est tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alterius virtutis Christianæ inflictæ.

Pa-

Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requisitarum: unde fit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium, tanquam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectus vera Fides; ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in adultis.* Nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propriae voluntatis, quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi, ritè ab Ecclesia coluntur tanquam Martyres. Ratio est: quia licet nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem, adhuc tamen re ipsa propter Fidem perdunt animam suam; ergo eam rursus in caelis inveniunt, juxta illam generalem promissionem Christi, Matth. 10. *Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* Quinimò ex speciali privilegio Christi, occisio propter causam Fidei est parvulis instar Baptismi: unde salvantur, etiamsi in utero materno occidantur propter Christum, utpote proprio sanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectus vera Fides:* quia, ut dicitur Hebræ. cap. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Unde Hæretici, si occidantur propter sectam suam hæreticam, quam profitentur, Martyres non sunt: nam, ut Augustinus in Psalm. 24. ait, *Martyrem non poena, sed causa facit: pena enim communis est latroni & Martyri, hæretico & Catholico; sed causa dispar.*

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi.* Siquidem ad Martyrium in adultis omnino requiritur, ut mors voluntariè acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam sicut ad Baptismum fluminis, ita & ad Martyrium, seu Baptismum sanguinis, requiritur consensus, sive prævia acceptatio illius.

45. Hinc si quis adultus in odium Fidei Christianæ dormiens occidatur, cum antea de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitasset, sicque eam nullatenus acceptaverit, non est propriè censendus Martyr; prout notat Lessius Lib. 3. de just. & jure, cap. 1. n. 24. & Layman lib. 3. sect. 3. n. 4. citans Suarezium. Secus foret, si quis ob Fidem in vincula conjectus, staret.

tuisset secum, mori potius, quam Fidem negare: nam si talis postea in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cum in simili etiam ille Baptismi Sacramentum suscipiat in somnis, qui illud antea desideraverat.

Milites pugnantes contra Infideles, an sint Martyres?

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defensione veræ Fidei contra Infideles suscepto pugnantes occiduntur, sint Martyres? Resp. I. Certum est, si ejusmodi milites intentionem suam non referant ad causam Fidei, vel aliud motivum supernaturale, sed ad alium finem, ut puram honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum Reipublicæ, eos occumbendo in tali bello neutiquam effici Martyres: cum non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus Virtutis supernaturalis à Deo revelatæ, sed ob finem merè humanum.

Quid, si pugnent intentione defendendi Fidem?

47. Resp. II. Supposita piâ intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valdè meritorium; si tamen pugnando occiduntur, propriè Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes, non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; quinimò hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præferunt mansuetudinem Christi, cujus Passio est exemplar veri Martyris; quique, *cum pateretur, non comminabatur.* 1. Petri 2. Leslius *loc. cit. n. 36.* Layman, & alij. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna nunquam consuevit colere pro Martyribus.

Exercent actum valdè meritorium.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi, ceteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujusque augmentum atque propagationem totis viribus promovere satagunt, atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirectè acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Gregorij Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac piissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore. 23. q. 8.* ibi: *Omni timore, ac terrore deposito contra inimicos sanctæ Fidei, & adversarios omnium Religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate Fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideò ab eo premium caeleste consequetur.* Id ipsum S. Joannes à Capistrano, suis Crucè-signatis con-

Sententiæ notabiles circa hoc.

contra Turcas, infensissimos Christiani Nominis hostes, prope Belgradum fortiter pugnaturis, affectuosè proponebat, illis (f) *Vide* (apud Waddingum ad Ann. 1456.) verbis: *O quam felices, qui in dicenda in hac pugna Christi moriuntur; quia statim ab Angelis cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui sunt, coronabuntur.* (f)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione alicujus vera Virtutis supernaturalis*: nam non solum, qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione aliarum Virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrij palmam consequuntur. Generaliter enim loquendo omnia Virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, sunt quædam Fidei protestationes: quia dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quopiam offendere, ipso facto protestatur, Deum esse Summum Bonum, ac omnibus alijs bonis creatis præferendum; quod est articulus Fidei Christianæ.

50. Infertur proinde, quòd omnium Virtutum supernaturalium opera possint esse causa Martyrij. Sic enim S. Joannes Baptistæ est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam liberè ac impavidè prædicabat, fuit occisus. Similiter multæ Sanctæ Virgines sunt Martyres, eò quòd fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic enim S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr, quia pro Catholica Ecclesia, ejusque Immunitate defendenda mortuus est: idem dicendum de plurimis alijs.

51. Et notandum, quòd si quis ob prædictas causas occidatur, verè sit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Moysaicæ, & quòd se Regem fecisset, Christum Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit; imò Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non rarò occidebantur Martyres, verè quidem in odium Fidei, sed sub prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodum plurimis alijs SS. Martyribus falsò imposita fuerunt.

52. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quòd mors inferatur; ita ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrij) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impediatur. Ita communis, & sequitur Herinx *disp. 8. de Baptismo, quest. 1.* Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eò quòd missus fuerit in ferventis olei dolium: & eadem ratione tres Pueri in fornacem

Morientes pro defensione cuiuslibet Virtutis supernaturalis, sunt verè Martyres.

Exempla hujus.

Quid si Tyrannus alios prætextus fingat?

Ad Martyrium requiritur, ut mors inferatur: quomodo?

Babyloniam missi, Martyres censentur, quia pro cultu unius veri Deilethalem cruciatum (etsi postea divinitus impeditum) fornacis ardentis subire non exhorruerunt.

Missi in carcerem, vel exilium, propter Fidem, an, & quando sint Martyres?

§ 3. Infertur proinde I. Quòd propriè & perfectè Martyres non sint, qui in vincula coniecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis suis spoliati, multa pro Fide Christi patiuntur, nisi fortè secundum quod ex his mors sequitur; prout notat D. Thomas 2. 2. q. 125. art. 2. Nam talia de se non sunt illativa mortis: quin imò consueverunt homines omnia hujusmodi subire, & gravissimos etiam corporis dolores sustinere, ut vitam conservent. Quòd si verò ex præmissis ipsa mors sequatur, Martyrium perficitur: ut patet exemplo SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Silverij, Martini, & Pontiani, quos in carcerem, vel exilium missos, atque ibi ærumnis confectos, Ecclesia pro Martyribus veneratur.

Martyres desiderio, an sint propriè Martyres?

§ 4. Infertur II. Quòd Martyres solo desiderio non sint propriè Martyres: non obstante, quòd amorosissimo eiusmodi desiderio maximum in cælis cumulum meritorum consequantur; ac, etiamsi affectus Martyrij ad effectum non deducatur, nihilominus ipsa sola eorum voluntas Deo iudice coronetur, c. Numquid Cain. de poenit. dist. 1. Quia videlicet re ipsa non sustinent mortem propter confessionem veræ Fidei, neque causam proximam illius.

Pulchræ sententiæ circa Martyrium sine sanguine.

§ 5. Nec obstat id, quod de S. Martino, Turonensi Episcopo, canit Ecclesia: *O sanctissima anima, quam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen Martyrij non amisit.* Quò faciunt plures aliæ SS. Patrum sententiæ: ut illa S. Hieronymi, in Epitaphio Paulæ, circa finem: *Non solum effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devota quoque mentis servitus immaculata, quotidianum est Martyrium.* Accedit D. Augustinus Serm. 250. de Tempore, ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim castitas, & veritas, & justitia, Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur, persecutor est. Qui & in alijs defendere, & in se custodire voluerit, Martyr erit.* Item S. Bernardus in Sentent. brevior. *Parcitas in ubertate, largitas in paupertate, castitas in juventute, Martyrium est sine sanguine.* Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi auctoritates loqui de Martyrio, non propriè, sed per quandam similitudinem; ut explicat D. Thomas 2. 2. quest. 125. art. 4. ad 1. Unde idem D. Augustinus lib. De sancta Virginitate, præfert Martyrium perpetuæ Virginitati. Martyrium

Quæ explicantur.

rium enim inter omnes actus virtuosos maximè demonstrat perfectionem Charitatis, juxta illud Salvatoris, Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

56. Inferitur III. Quòd morientes in causa pia, v. g. vitam profluentes ob amorem Dei in servicio pestiferorum, propriè non sint Martyres, eò quòd mors eisdem non inferatur odio Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonium externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quòd quis mortem pro ea voluntariè subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis auferat. In quo sensu loquitur ille vulgatus, Martyrum patientiam commendans versiculus: *Actio displicuit, Passio grata fuit*: per actionem denotans crudelitatem Tyrannorum mortem inferentium, per passionem verò patientiam SS. Martyrum.

Morientes in pia causa, v. g. servicei estioferorum, an sint Martyres?

57. Fatendum tamen, quòd olim eos, qui, cum pestis sevirissima grassaretur Alexandria, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetere, velut Martyres religiosa Fidelium fides venerari consuevit, ut legitur in Martyrologio Romano, ad diem 28. Februarij. Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeò heroici, atque eximie Charitatis. Christo in suis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ. Quamvis simul notanter ibidem addatur *ly, velut Martyres*; ad insinuandum, quòd propriè loquendo, & in toto rigore, tales non sint Martyres.

Sensus Fidei-
lium anti-
quitus circa
hoc.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuiquam proficit ad salutem, requiritur insuper status gratiæ, vel saltem legitima dispositio ad gratiam, juxta illud Apostoli 1. Corinth. 13. *Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quibus verbis excluduntur illi, qui nec Charitatem habent, nec ad eam sunt dispositi: ut sunt Schismatici, Hæretici, aut alij peccatis mortiferis affectu inhærentes; prout inter alios observat Herincx *disp. 8. de Baptismo, quæst. 3. n. 24.*

Ad Martyrium requiritur vel status gratiæ, vel dispositio ad eam.

59. Porro dispositio debita ad Martyrium in peccatoribus, non solum est contritio perfecta sed etiam attritio, ut innuit D. Thomas *part. 3. quæst. 78. art. 1.* dicens: *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi*: ad hujus enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordat Scotus *4. dist. 14. quæst. 1. §. ex his*, ac sequuntur Lessius, Maltrius, Herincx, & alij.

Ejusmodi debita dispositio, quæ?

Injuriam
facit Mar-
tyri, qui o-
rat pro Mar-
tyre.

60. Atque de hujusmodi Martyribus verificatur illud D. Augustini, *Serm. 17. de Verbis Apostoli*, & refertur cap. Cum Marchæ. §. Tertio loco. de Celebrat. Missar. *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum percipio legitime constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim,

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ Virtutes eidem annexæ?

Justitiæ va-
riæ accepti-
ones.

1. Justitiæ nomen variè sumitur: & imprimis Justitia communissimè, ac secundùm rationem suam generalissimam aliud non est, quàm *restitudo voluntatis propter se servata*, ut post D. Anselmum, *de Veritate c. 12.* loquitur Scotus 4. dist. 46. q. 1. Et hoc modo Justitia in se continet Virtutes omnes, atque in S. Scriptura non rarò sic accipitur; ut Matthæi 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam*, & alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actûs: in quo sensu bona opera exercentes, dicuntur operari Justitiam, juxta illud ad Hebræ. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam*. Sed de Justitia taliter accepta hic non est sermo.

Juris acce-
ptio magis
propria.

2. Ulteriùs igitur, & magis ad propositum, Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecunque illud sit: juxta quod loquitur Apostolus ad Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui veltigal, veltigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem*. Unde Justitia sic accepta, comprehendit sub se omnes eas virtutes, quæ respiciunt alterum in ordine ad reddendum ipsi quoddam debitum; cujusmodi Virtutes recensentur *num. 6. & seqq.* Ultimò tandem Justitia sumitur strictè & propriè; quomodo respicit debitum legale, ac jus propriè dictum, reddendum alteri. Et in hacultima acceptione loquendo de Justitia, sic

3. CONCL.